

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ СВОЇХ ПРАВ ПІД ЧАС ОБШУКУ?

Коли я вперше задумалась над питанням, чи маю я право на захист своїх прав під час обшуку, мені здавалося, що відповідь проста: звісно, маю! Законодавство України гарантує мені певні права, наприклад, вимагати рішення суду для обшуку чи присутності адвоката. Але коли я почала глибше аналізувати це питання і згадувати історії, які чула від знайомих, я зрозуміла, що це право часто залишається лише на папері. У цьому есе я хочу висловити свою думку: формально право на захист своїх прав під час обшуку існує, але на практиці воно часто є удаваним через низьку правову обізнаність громадян, зловживання з боку правоохоронців і складність оскарження порушень.

Обшук – це слідча дія, під час якої правоохоронці можуть увійти до мого житла чи іншого приміщення для пошуку доказів у кримінальній справі. Згідно з Конституцією України, моє житло є недоторканим, а обшук можливий лише за вмотивованим рішенням суду. Це означає, що я маю право вимагати показати мені ухвалу слідчого судді, перевірити документи правоохоронців, запросити адвоката і навіть оскаржити їхні дії, якщо вони порушують закон. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана *слідчим чи прокурором (стаття 236 КПК України)*. Проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, обшуку особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох *понятих* незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК України *(в умовах воєнного стану)*. Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

На перший погляд, здається, що мої права надійно захищені. Але чи так це насправді?

На мою думку, проблема в тому, що це право часто не працює в реальному житті. По-перше, я, як і багато інших людей, раніше не знала, як правильно діяти під час обшуку. Наприклад, чи знала би я, що можу вимагати присутності адвоката, якщо обшук почався раптово? Чи подумала би я перевірити, чи є поняті незалежними, а не «підставними» особами? Мені здається, що більшість людей у такій ситуації просто розгубилися б і не змогли б захистити свої права. Низька правова обізнаність — це перша причина, чому це право є удаваним.

По-друге, я вважаю, що правоохоронці часто зловживають своїм становищем. Я чула історії, коли обшуки проводилися без належних документів, із залякуванням або навіть із застосуванням сили. Наприклад, одна моя знайома розповідала, як до її квартири увірвалися люди в формі, не показавши жодних документів, і почали перевертати все догори дном. Вона була настільки налякана, що навіть не подумала вимагати адвоката чи перевірити ухвалу суду. Такі випадки, на мою думку, показують, що право на захист своїх прав під час обшуку часто ігнорується тими, хто має його забезпечувати.

По-третє, навіть якщо мої права порушені, оскаржити це дуже складно. Скарги на дії правоохоронців під час обшуку часто не призводять до справедливого результату. Люди, які намагалися відстояти свої права в суді, розповідали, що стикалися з бюрократією, затягуванням справ і навіть

упередженим ставленням суддів. Це лише підтверджує думку, що це право є більше декларативним, ніж реальним.

Що ж можна зробити, щоб змінити ситуацію? Я вважаю, що потрібно діяти в кількох напрямках.

Держава має навчити громадян їхніх прав. Наприклад, можна створювати прості пам'ятки чи короткі відеоролики, які пояснюють, як поводитися під час обшуку: що вимагати, на що звертати увагу, куди звертатися в разі порушень. Також потрібно спростити процедуру оскарження: зробити її швидшою і доступнішою, щоб люди не боялися відстоювати свої права.

Отже, я переконана, що право на захист своїх прав під час обшуку є важливим, але на практиці воно часто не працює так, як мало б. Низька правова обізнаність, зловживання з боку правоохоронців і складність оскарження порушень роблять це право удаваним. Обшук, як правило, супроводжують високим рівнем психологічної напруги. Для працівників правоохоронних органів це є невід'ємним елементом їхньої роботи, а от для особи, володіння якої обшукується, це завжди є стресом. Саме тому краще одразу звертатися за допомогою до адвоката, адже потрапляючи у таку ситуацію, можна розгубитися і втратити контроль над ситуацією. Щоб не стати жертвою свавілля правоохоронців, потрібно дотримуватись таких правил:

1. Контролюйте кожен крок правоохоронців: обшук повинен проводитися у вашій присутності. Якщо щось "знайшли" у кімнаті, де вас не було, відразу зафіксуйте це у протоколі.

2. Не дозволяйте одночасно обшукувати всі приміщення: поліція має діяти поступово, щоб ви могли стежити за процесом.

3. Відкривайте замки, якщо просять: якщо відмовитесь, сейф або шафу можуть просто зламати.

4. Не піддавайтесь на провокації: якщо вам кажуть: "Візьми, подивись – це твоє?" – не торкайся незнайомих предметів. Це може бути підставка.

5. Потрібно перевіряти документи: ухвала слідчого судді має бути конкретно: які речі шукають, де саме. Якщо все розмито – ви маєте право відмовитися від обшуку та оскаржити його.

На завершення хочу сказати, що право на захист своїх прав під час обшуку – це не просто слова в законі, а те, що має працювати для кожної людини. На жаль, сьогодні це право часто є вдаваним через низьку обізнаність громадян, зловживання з боку правоохоронців і складність оскарження порушень. Але я вірю, що за допомогою правильних змін і підвищення правової культури ми зможемо зробити це право реальним. Кожен із нас має знати, що ми не беззахисні перед системою, і що наші права – це інструмент, який ми можемо використовувати.